

A JOGI SZEMÉLYEK BÜNTETŐJOGI FELELŐSSÉGE DE LEGE LATA ÉS DE LEGE FERENDA

SZIKORA VERONIKA*

„A büntetőjog erkölcsi felfogásunkkal igen szorosan összefügg. Az egyéni felelősség elvét valló erkölcsi felfogás - kivételes esetektől eltekintve, amikor például az egésszel való szolidaritásnak a gondolata háttérbe szorítja az egyéni felelősség elvét - mindig tiltakozni fog a jogi személyek büntetőjogi felelőssége ellen, amiként az egyének mások képviselőinek, mások helyett és nevében való megbüntetése ellen is. Ha a jogi személyek büntetethetőségének a jogi konstrukciójából nincsenek is elvi akadályai, a tételesjogban ennek folytán mégis csak kivételképpen fog szerepelni az, hogy a jog őket valóban megbünteti és mindig felmerülhet az a kérdés, hogy helyesen teszi-e ezt, ha teszi.”

Moór Gyula: A jogi személyek elmélete c. művéből (1931)

Az írásom mottója látszólagos ellentmondást indukál a jogi személyek büntetőjogi felelősségéről alkotott legújabb álláspontokkal szemben.

A fenti idézet azonban nagyon közel áll a személyes véleményemhez, ezért került köszöntőként a legelső sorokba.

A dolgozat gondolatmenete a következő:

A történeti bevezető után, a XX. század jogát kiemelve napjainkig érünk el. A felelősségi formák lehetséges jogkövetkezményeinek részletezését a „TAN” pro- és contra érveinek bemutatása követi.

A nélkülözhetetlen nemzetközi „ízelítő” mintegy belépő a magyar helyzet, és a de lege ferenda javaslatok ismertetéséhez.

A felépítés sajátos, de a cél – a rövid terjedelem ellenére – minden fontos kérdést érintve egységes képet adni a jogi személyek büntetőjogi felelősségéről.

* DR. SZIKORA VERONIKA

doktorjelölt

Miskolci Egyetem ÁJK

3515 Miskolc, Egyetemváros

Történeti visszatekintés

Egy gondolatnyi történelmi háttér bemutatását szükségesnek tartom, hogy a jogi személyek büntetőjogi felelősségének témájára „ráhangolódjunk”. Egy-egy jellemző időszakot kiragadva, néhány jelentős állomást érintve érünk el napjainkig.

Már a római jog forrásaiban is felfedezhető a felelősség kérdése. Egyes álláspontok szerint elvetette a *societas delinquere non potest*, bizonyos feltételek esetén a testületeket és városokat felelősségre vonhatták.

A korokban előrehaladva, és a különböző társadalmi-gazdasági berendezkedésekben a büntetőjogi felelősség kérdésében megoszlottak az álláspontok, elméleti magyarázatok, politikai megfontolások befolyásolták.

A középkori germán jog következetesnek tekinthető a jogi személyek büntethetőségéről szóló tan elfogadásában. Már a Merowingok idején ismerték a városok és a községek felelősségét, majd a céhekre és a szövetségekre is kiterjesztették.¹

A francia jogban a XVI. sz. második felétől már felfedezhetők a gyakorlatban a testületekkel szemben alkalmazott repressziók.

Magyarországon a testületek büntetőjogi felelősségét nem ismerte el a jog. Néhány dokumentumot, és jogesetet mégis találunk ezen felelősség alkalmazására. A kollektív felelősség ilyen megnyilvánulására a XIII. század ad elsőként példát.

Mátyás király 1486. évi dekrétuma – bár még nem ismeri el e felelősségi forma létezését – tartalmaz rendelkezéseket ebben a tárgyban.

Ulászló 1492.² és 1498.³ évi törvényei is foglalkoztak e felelősség lehetőségével.

Werbőczy Hármaskönyve jelentős előrelépésnek tekinthető. A Tripartitum II. része a káptalanok és konventek hatalmaskodása estén testületi marasztalásról szól.

Mária Terézia a céhek ellen is módot ad a represszív intézkedések alkalmazására. Nevéhez fűződik a céhbiztosi intézmény bevezetése, amely alapján a céhbiztos meghatározott esetekben jogosult volt a céhekkel szemben szankciók kiszabására.⁴

¹Kígyóssy Katinka: A jogi személyek büntetőjogi felelőssége, Magyar Jog, 1999. 12. sz. 747. old.

² 1492. évi dekrétum 43. cikkely

³ 1498. évi dekrétum 38. cikkely

⁴Kőhalmi László: A jogi személyek büntetőjogi felelőssége, Collega, 2000. február

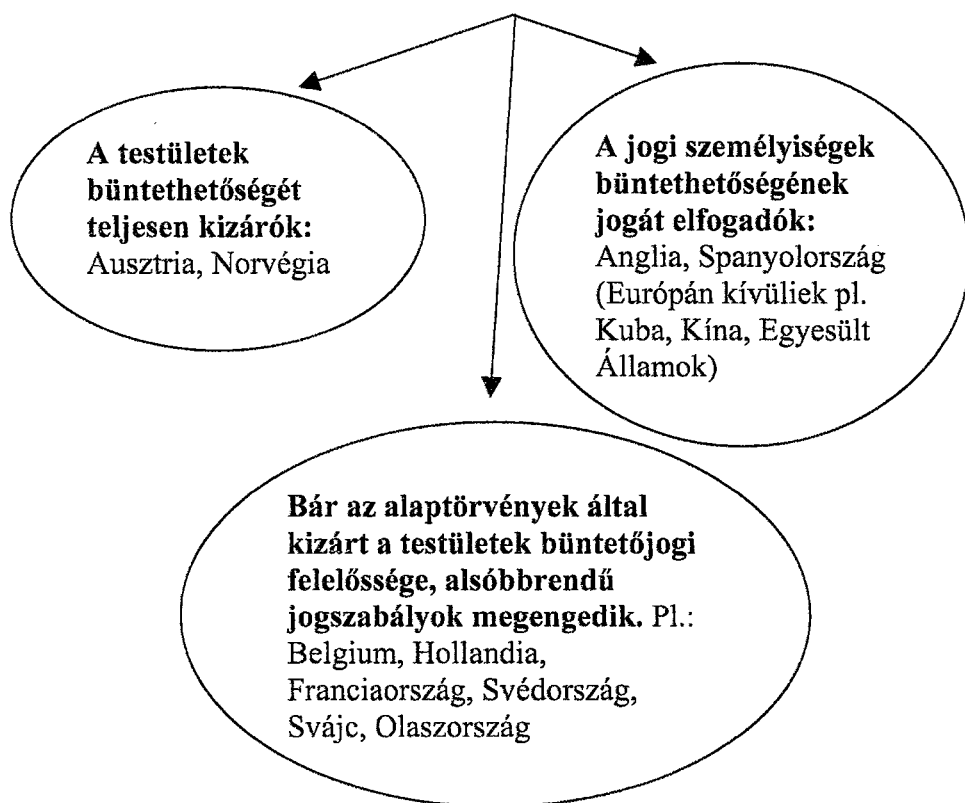
A fent említett esetek kiragadott példák, amelyek csak nagyon vázlatosan szemléltetik a középkori magyar jogot.

Látható, hogy kétségtelenül felfedezhetőek a tan nyomai, de mégsem nyert teljes teret, bár a gyakorlat néhányszor generálta az alkalmazását. A magyar büntetőjog az egyéni felelősség elvét vallja.

Az időben mérőldköves lépéseket téve eljutottunk a XX. századig.

Európai országai a büntetőjogi felelősség szempontjából 3 csoportba sorolhatók⁵:

A büntetőjogi felelősség elismerése szerinti csoportok ⁶

⁵ XX. század elején

⁶Kígyóssy Katinka: A jogi személyek büntetőjogi felelőssége, Magyar Jog, 1999. 12. sz. 748. old.

1929-ben a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság állást foglalt a jogi személyek büntetőjogi felelősségének lehetősége mellett.⁷

„Tapasztalván a jogi személyek folyamatos gyarapodását, elismervén, hogy a modern világban társadalmi erőket képviselnek; tekintetbevéve, hogy bármely társadalom jogrendjét súlyosan sértheti, ha a jogi személyek tevékenysége a büntetőjogba ütközik, a Kongresszus kívánatosnak tartja:

1. hogy a belső büntetőjognak a társadalmat védő hatékony rendelkezései legyenek a jogi személyekkel szemben arra az esetre, ha [...] bűncselekményeket követnek el, így az felveti felelősségüket;
2. hogy a jogi személyekkel szemben a társadalmat védő rendelkezések alkalmazása ne zárja ki ugyanazon bűncselekmény miatt azon természetes személyek egyéni büntetőjogi felelősségét, akik érvényesítik vagy meghatározzák a jogi személy érdekeit, [...].”⁸

A XX. században előrehaladva láthatjuk a folyamatot, amely kedvezett a jogi személyek büntetőjogi felelősségre vonásának tanának.⁹

Az Európa Tanács 1988-ban megfogalmazott ajánlása¹⁰ szerint, amelyben 5 elvet rögzít, a magánjogi és közjogi jogi személyekre egyaránt, amennyiben gazdasági tevékenységet folytat.¹¹

Napjaink helyzete a felelősség és a jogkövetkezmény szempontjából

Az írás már szólt arról a tényről, hogy az elkövető csak természetes személy lehet. Jogi személy tehát nem szerepelhet, mint a bűncselekmény elkövetője.¹² Ennek megfelelően a bűncselekményekhez fűződő büntetőjogi jogkövetkezményeket sem lehet érvényesíteni velük szemben. felmerül a kérdés: milyen helyzetekben szerepelhetnek a jogi személyek alanyként? A válasz a polgári jog és a közigazgatási jog¹³ területén keresendő.

⁷ Nemzetközi Büntetőjogi Társaság II. Kongresszusának állásfoglalása, 1929.

⁸ Kígyóssy, im. 748. old.

⁹ Így pl.: Luxemburg, Hollandia, Dánia, Franciaország

¹⁰ Az Európa tanács R. (88.) 18. számú Ajánlása

¹¹ Az Ajánlás nem terjed ki a kormányzati funkciókat gyakorló szervekre

¹² Societas delinquere non potest

¹³ Polgári jogi és közigazgatási (államigazgatási) jogi szankciók

A jogi személy önállóan jogképes, jogképessége kiterjed mindazokra a jogokra és kötelezettségekre, amelyek jellegüknél fogva nem csupán az emberhez fűződhetnek.¹⁴

Mélyebb elméleti fejtegetés lenne szükséges, hogy megérthessük a jogi személyek önálló jogszerűségét. Ezeket a szervezeteket is természetes személyek együttese alkotja. Az önálló jogszerűség egy fikcióra épül. A jogképesség függetlenedik a létrehozó természetes személyektől, önálló, elkülönült és absztrakt.¹⁵

„A tételes jogok kifejezetten azon az állásponton vannak, hogy az egyesület, az alapítvány mint u.n. jogi személyek a jogalany. Ámde ez nyilván ellentétben van úgy a jognak, mint az alanynak fogalmával. Épen úgy, mint az, hogy a gyermek, az örült lehet jogalany. Az, amit a tételes jogok hirdetnek, hogy a jogi személy jogalany,¹⁶ merő fictio. és ennek a fictionának az elfogadását nehezíti az, hogy a jogi személy sohasem válik cselekvőképes emberré. Ha a gyermeket mondom jogalanynak, olyas valamit mondtam jogalanynak, amely idők folytán csakugyan jogalannyá válik (cselekvőképes emberré válik), míg ha a jogi személyt mondom jogalanynak, olyas valamit mondtam jogalanynak, mely sohasem válik jogalannyá (sohasem válik cselekvőképes emberré).”¹⁷ Ezt a gondolatot tovább fűzi, mintegy magyarázza az álláspontját a fenti idézetben: „A jogi személy, mert hogy nem cselekvő alany, nyilván vétséget sem követhet el. Sem u.n. szerződésszegést, sem önálló deliktumot. A jogi személyek képviselői követnek el vétséget. És pedig vagy képviselői minőségükben, vagy ezen kívül. Ha képviselői minőségükben követik el a vétséget, ebbeli minőségükben kötelezve lesznek, vagy más képviselőket köteleznek. Ezt az esetet szokás úgy kifejezni, hogy a jogi személy szerveiért felelős. Pedig a jogi személy felelős (kötelezett) nem lehet. Hogy mikor jár el valaki „képviselői minőségében”, ennek megállapítása sokszor igen nehéz”¹⁸

Elkülönült vagyon¹⁹, felelősség és szervezet a jellemző.

¹⁴ Lásd: 1959. évi IV. tv. a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: Ptk.) 28. § (3). bek.

¹⁵ Kemenes István: A jogi személyek elkülönült.. im. 315. old

¹⁶ Lásd: Bsz. I. rész, I. cím, II. fejezet: jogi személyek. V.ö. TH. 19. §: „Az egyesületek és az alapítványok létrejöttük idejétől kezdve jogképesek”

¹⁷ Dr. Tóth Lajos: Magyar magánjog Általános tanok 1. kötet, Második kiadás, Debreczen, Hegedüs és Sándor Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság Könyvkiadóvállalata 1922. 187. old.

¹⁸ Dr. Tóth Lajos: Magyar magánjog... 187. old. 2. lábjegyzet

¹⁹ Savigny megállapítása szerint is: „...vagyonjogi jogosultságai és kötelezettségei egyáltalán nem érintik a tagok vagyonát”

A fenti jogágak is kilátásba helyeznek jogkövetkezményeket a szervezetek által elkövetett jogsértésekkel szemben. Tehát ezen szankciók a magyar büntetőjogban is léteznek, csak nem a büntetőjog rendszerében kapnak helyet, ellentétben néhány külföldi példával, ahol a büntetőjogi szankcióként működnek.

Egy táblázatban – kiragadott példákkal – szeretném az előző megállapítást megvilágítani. (Táblázat a pénzbírságról)

Ezek mellett a – már említett – közigazgatási jog olyan szankció-lehetőségeket ad, mint például a pénzbírság.

Lehetséges szankciók²⁰:

1. Pénzbírság
2. Felosztatás (megszüntetés)
3. Korlátozások
4. A határozat közzététele
5. Felügyelő biztos kirendelése
- 6.

A magyar jogszabályokból egy-egy szemléletes példa:

Jogszabály	Pénzbírság
A cégnyilvántartásról, a cégnyilvánosságról és a cégbírsági eljárásról szóló 1997. évi CXIV. tv.	a cégbírság a törvényességi felügyeleti eljárás keretében, a törvényes működés biztosítására/helyreállítására
A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. tv.	a Versenytanács bírságot szabhat ki; többszöri szabálysértés—halmozott bírság
A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. tv.	környezetvédelmi bírság—aki jogszabályban/hatósági határozatban foglalt, a környezet védelmét szolgáló előírást megszegi/határértéket túllépi. A bírság megfizetése nem mentesíti a jogsértőt a büntetőjogi/szabálysértési/kártérítési felelősség alól
A közbeszerzésekről szóló 1995. évi XL. tv.	a Bizottság ideiglenes intézkedésként pénzbírsággal sújthatja a közbeszerzési ügy résztvevőjét

²⁰ Bővebb kifejtését lásd: Sántha Ferenc: A jogi személyekkel szemben alkalmazható büntetőjogi jogkövetkezmények, Jogtudományi Közlöny, 2000. június, 237-239. old.

A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. tv.	a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelet/területi felügyelőségek — a fogyasztóvédelmi rendelkezések megszegése esetén
A gazdasági reklámtevékenységről szóló 1997. évi LVII. tv.	jogsértő reklám esetén
A szervezett bűnözés tárgykörében született 1999. évi LXXV. tv.	hirdetés (sajtó, egyéb tájékoztatást, hír-vagy műsorszolgáltatást nyújtó szervezet üzemeltetője)—szexuális szolgáltatás hirdetésében
A veszélyes hulladékokról szóló 102/1996. (VII. 12.) Korm. r.	veszélyes hulladék jogellenes szállítása esetén a magyar exportálóval és importálóval szemben
Az Országos Atomenergia Bizottság feladatáról... szóló 87/1997. (V. 28.)	Az Országos Atomenergia Hivatal—az engedéllyel szemben, aki jogszabályt/biztonsági szabályt sért (nukleáris biztonsági hatósági ügyben)

A táblázat Sántha Ferenc cikkének felhasználásával készült²¹

Büntetőjogi felelősség

A többször hivatkozott büntetőjogi alanyi kör, amely a természetes személyekről szól, ismételtelen felvetődik. Ennek ellenére megfogalmazódik a jogi személyek büntetőjogi felelősségének igénye is.

A Btk.-t módosító 1999. évi CXX. tv.²² szerint ha a vagyont az elkövető gazdálkodó szervezetre ruházta át, a vagyonekhozás akkor rendelhető el, ha a gazdálkodó szervezet ügyvezetésre vagy képviselőre feljogosított tagjának vagy tisztségviselőjének az átruházott vagyon eredetéről tudomása volt.

A gazdálkodó szervezet fogalmának meghatározásával a fenti törvény²³ rendelkezik. A Ptk.²⁴ 685. § c) pontjában felsorolt gazdálkodó szervezet, valamint az a szervezet, amelynek a gazdálkodó tevékenységével összefüggő polgári jogi kapcsolataira a Ptk. szerint a gazdálkodó szervezetre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.

A jogi személyek büntetőjogi felelősség vonásának elméleti és gyakorlati megvalósítása a jövő feladata. Ennek létjogosultságát, szükségességét van akik megkérdőjelezzik, néhányat kételkedve nyilatkoznak, vannak azonban feltétlen hívei is.

²¹ Sántha Ferenc: A jogi személyekkel szemben alkalmazható büntetőjogi jogkövetkezmények, Jogtudományi Közlöny, 2000. jún., 237-238. old.

²² 1999. évi CXX. tv. 4. §-a, beépítve az 1978. évi IV. tv. 63. § (2)-(4) bekezdésekbe

²³ 1999. évi CXX. tv. 137. § 17. pont

²⁴ 1959. évi IV. tv. a Polgári Törvénykönyvről

Mindenképpen szükséges előzetes vizsgálódást, tanulmányt folytatni, elemezni a jogpolitikai és jogdogmatikai szempontokat.²⁵

Számos tanulmány született hazánkban is e témáról.²⁶

A többség álláspontja a testületi büntethetőségi tan mellett érvel, azonban vannak munkák, amelyek elvetik ezt. Ilyen pl. Fülöp Sándor részletes tanulmánya is.²⁷ Az írás pro- és contra érvek sorát hozza:²⁸

A jogi személy büntethetősége mellett szóló érvek:

az egyéni felelősség nehezen tisztázható: „rossz hálózat”, mulasztási cselekmények problémája, az időben elhúzódó elkövetési magatartás problémája

a szervezet könnyebben felelősségre vonható

a polgári és az államigazgatási szankciók alacsony hatékonysága

a jogi személy is lehet erkölcstelen, és az erkölcs a büntetőjog által befolyásolható legjobban

A jogi személy büntethetősége ellen szóló érvek:

az egyéni felelősség tisztázható mind a „rossz hálózatban”, mind a mulasztási bűncselekményeknél és az időben elhúzódó elkövetési magatartásnál

a szervezet felelősségre vonása könnyebb a polgári jogban

a polgári és az államigazgatási szankciók hatékonyságát kell növelni

²⁵ Részletes kifejtését lásd: Kígyóssy Katinka, im. 749-750. old.

²⁶ A hivatkozott művek mellett: Fantoly Zsannett: A jogi személyek büntetőjogi jogalanyiségének kérdésköre a holland és a francia jogban, tekintettel a küszöbön álló magyar szabályozásra, Szabó András emlékkönyv 70. születésnapjára, 1998, JATE Szeged;

Görgényi Ilona: A környezetvédelmi büntetőjog alapproblémái, Ünnepi tanulmányok II. Prof. dr. Horváth Tibor 70. születésnapjára, Miskolc, Bíbor Kiadó, 1997.

Kovács Éva: A jogi személy büntetőjogi felelőssége a magyar jogban, A magyar büntetőjogrendszer főbb fejlesztési irányai, OTKA TO. 167911 sz. kutatás (témavezető: dr. Horváth Tibor egyetemi tanár)

Lévai Ilona: Corpus Iuris Europae, Európai Büntetőjog és ügyészség az EU pénzügyi érdekeinek védelmére, Európai Tükör, 1998. 4. sz.

Nagy Gábor: A jogi személyek büntetőjogi felelőssége a francia jogrendszerben, Birák Lapja, 1995/2-4.

²⁷ Fülöp Sándor: A jogi személyek büntető jogalanyiséga, Magyar Jog, 1993/6.

²⁸ Fülöp Sándor, im., lásd még: Kóhalmi László: A jogi személy büntetőjogi felelőssége, Collega, 2000. febr., 20. old, 58. számú lábjegyzet

a jogi személyek erkölcstelenségével szemben társadalmi és politikai eszközökkel kell fellépni
garanciális büntetőjogi alapelveket sért: nulla poena sine crimine, kétszeres értékelés tilalma, határozatlan tartamú büntetések
összemossa a büntetőjog és a többi jogág közötti különbséget
a biztosító társaságok nyereségét növeli
az állam, mint jogi személy felelősségének megoldatlansága
a büntetőjog árnyoldalai

Az érvek ütköztetésére és számbavételére mások is kísérletet tettek. A szempontok sokban megegyeznek. A fentiekén túl a jogi személy fikciós és reális létét állítják a vizsgálódás középpontjába²⁹, boncolgatják az egyéni felelősség tisztázhatóságát, és a természetes személy hanyag mulasztása és annak következménye közötti aránytalanságot.³⁰

A büntetőjogi felelősség megállapításának problematikája

Az ítélkezési gyakorlatban ez a probléma elsősorban olyan ügyekben, és jogesetekben nyilvánult meg, amikor a társaság tagjának magatartása bűncselekményt valósít meg. Ehhez a jogi személyiségű társaságot használja fel, mintegy „lefedésként”. A cél a saját magánvagyonuk növelése, a haszon megszerzése, a jogi személy „mögé bújva”. Ezzel a tevékenységgel nagyszámú kárt okoznak, ill. jellemző még a károsult kör nagysága. Ezek az esetek is felhívták a figyelmet arra, hogy a büntetőeljárásban a jogi személy tagjaiként bűncselekményt elkövető természetes személyekkel szemben a polgári jogi felelősségi szankciókat közvetlenül lehet-e alkalmazni.³¹

Ha valamely személy egy bizonyos magatartásával kimeríti a büntetőjogi tényállás kereteit, és emellett polgári jogi deliktumot is megvalósít, természetesen alkalmazni kell a polgári jogi felelősség tételes szabályait. Hiányoznak azonban azok a jogszabály-helyek, amelyek a bűncselekményt is megvalósító deliktumok kategóriáját külön nevesítik.

²⁹ Lévai Ilona: *Corpus Iuris Europae*, Európai Büntetőjog és ügyészség az EU pénzügyi érdekeinek védelmére, Európai Tükör, 1998. 4. sz. 373. old.

³⁰ Busch Béla: *A jogi személy büntetőjogi felelőssége*, Békés Imre ünnepi kötete, Szeged, 2000. 373. old.

³¹ Kemenes István: *A jogi személy elkülönült felelősségének „áttörése”, Acta Universitatis Szegediensis Acta Juridica et Politica, Tomus LVIII, Szeged, 2000., 318. old*

Központi kérdés, hogy a bűncselekmény elkövetője, és a büntetőeljárás alanya csak természetes személy lehet.³² Egészen más, mint a polgári jogi felelősség kérdésében, ahol ettől eltérőek a szabályok. Ott a jogi személy is jogalanynak tekintendő. A jelenleg hatályos jogban a jogi személyek nem jogalanyok, így azokat elkövetőként nem lehet felelősségre vonni sem. Tehát, ha egy jogi személy követ el bűncselekménynek minősülő magatartást, akkor a jogi személy tagjait, mint természetes személyeket vonják felelősségre.

Néhány érintőleges kapcsolódási pont

A következő rövid gondolatok felvetődnek a témával kapcsolatban. Jogi személy. Ehhez automatikusan a gazdasági bűncselekményeket társítja az ember elsőként. Engedjük meg ezért ezt a rövid kitérőt, amely nem illeszkedi szervesen az írásba.

Az a jelenség figyelhető meg, hogy a tulajdon elleni bűncselekmények mellett a gazdasági bűncselekmények száma is megnőtt mind a nyugat-európai társadalmakban, mind Észak-Amerikában. Megjelölésére a kriminológiai szakirodalom már a 60-as években kialakította az igen találó „jóléti bűnözés”³³ elnevezést, és közzétették az első elképzeléseket létrejöttének okairól³⁴. Ilyenek a státuszszimbólumok, luxusjavak megszerzésére való törekvés, az életszínvonal emelésére irányuló szándék miatti bűncselekmények is. Mindezek mellett, ill. ezekkel szemben megmaradt a korábbi „szükségbűnözés”, amely az életszínvonal megtartására, vagy éppen a létfenntartás miatt történtek.³⁵

A gazdasági élet területén megvalósuló bűncselekményekre a látencia a jellemző, más törvénysértő kategóriákkal összevetve. A gyakorlati munka során rendszeres akadályt jelent, hogy a bizonyítási eljárásban felhasználható dokumentumok igen nehezen beszerezhetők, az esetek nagy részében pedig hiányoznak, vagy csak személyi bizonyítékokkal pótolhatók. A teljeskörűség

³² Lásd Btk. 19. §, Be. 44. § (1)

³³= Wohlstandskriminalitaet

³⁴Lásd pl. Grassberger, R.: Die Kriminalitaet des Wohlstandesö Kriminalistik, 1963. 193-197. old.

³⁵Pusztai László: Gazdasági ciklus és bűnözés (posztumusz mű): A bűnözés jövője (Emlékkönyv Pusztai László tiszteletére halála első évfordulóján), Budapest, 1997., 63-76. old. Lásd még: Pusztai L.: Gazdasági ciklus és bűnözés, Belügyi szemle, 1987/9., 24-34. old.

hiánya miatt a gazdasági folyamatok követhetetlené válnak, így a büntetőjogilag releváns események rekonstrukciója is megnehezül, ami a történeti tényállás feltárását akadályozza.³⁶

... és a büntetőjog szerepe

A büntetőjog eszköz a hatalom kezében akaratának érvényesítésére.³⁷

Irk Ferenc tanulmányában hangsúlyozza³⁸, hogy a büntetőjog szerepének betöltésében meghatározó a hatalom eredete, a hatalomgyakorlás módszere és az akaratérvényesítés eszköztára.

Megállapítható, hogy a büntetőjognak van egy, egyfajta szimbolikus szerepe³⁹ a generális és speciálpreventív funkciója mellett.

Rövid nemzetközi kitekintés

A nemzetközi vonatkozású nézetek⁴⁰ és törekvések határozott állásfoglalást jelentenek, hogy a büntetőjogi felelősséget a jogi személyekre is kiterjesszék.⁴¹

Ebben az írásban nem térek ki részletesen a nemzetközi jog-összehasonlításra, de mindenképpen felhívom a figyelmet ennek fontosságára.

A francia jogrendszer 1992-től bevezette a jogi személyek büntetőjogi felelősségének jogintézményét.⁴²

Az angol -amerikai jogrendszerben is jól kimunkált ez a felelősségi forma.⁴³

³⁶Besenyi Mihály: Gazdasági bűnözés a rendszerváltás után, *Belügyi Szemle* 2000/6. 73. old.

³⁷Büntetőjog, Általános rész I. kötet szerk.: Pintér J., Tankönyvkiadó, Budapest, 1973. 6-7. old

³⁸Irk Ferenc: Társadalom-gazdaság-állam-büntetőjog, Budapest, 1997.

³⁹Lehne, W.: Symbolische Politik mit dem Strafrecht. Versuch einer Reinterpretation des Diskurse um symbolischen Strafrecht. *Kriminologisches Journal*, 1991/3., 210-224.

⁴⁰Nagy Gábor: A jogi személyek büntetőjogi felelőssége a francia jogrendszerben, *Bírák Lapja*, 1995/2. 4. szám, Az új Francia Büntető Törvénykönyv Általános Része, *Magyar Jog*, 1996/12. szám

⁴¹Lásd még: Nagy Ferenc: Új fejlődési irányok, avagy a tradicionális jogállami büntetőjog eróziója, *Magyar Jog*, 1997/6

⁴²Nagy Gábor: A jogi személyek büntetőjogi felelőssége a francia jogrendszerben, *Bírák Lapja*, 1995/2. 4. szám, 105. old

⁴³Lásd: Dr. Richard Mays: Corporate criminal Liability and scotch law - learning the lessons of Anglo-American Juris Prudence, 17.

Az Európai Unió tagországok joggyakorlata külön fejezetet érdemelne, amelyben részletesen kellene elemezni az egyes „táborok” véleményét.⁴⁴

A jövő lehetősége hazánkban (de lege ferende javaslatok)

A *societas delinquere* potest elv mellett teszik le a voksukat a jogi személy büntetőjogi felelősségének kérdésében a kutatók. Az indokok összetettek és szerteágazóak.

A különböző véleményekre igyekeztem rávilágítani, önálló állásfoglalást nem teszek.

Beszéljenek a tények!

A következő jogszabály-tervezet bemutatja a jövő lehetőségeit.

„VI/A. Fejezet

A gazdálkodó szervezetekre vonatkozó rendelkezések

106/A. § Szándékos bűncselekmény elkövetése esetén - az elkövető felelősségre vonása mellett – az e fejezetben meghatározott törvényességi intézkedések alkalmazhatók a gazdálkodó szervezettel szemben, ha

- a) a gazdálkodó szervezet ügyvezetésre vagy képviselőre feljogosított tagja vagy tisztségviselője, illetve felügyelő bizottságának tagja vagy megbízottja a bűncselekményt a gazdálkodó szervezet felhasználásával, az ügyvezetésre vagy képviselőre feljogosított tag, tisztségviselő vagy testület beleegyezésével, illetőleg utólagos jóváhagyásával vagy a gazdálkodó szervezet érdekkörében eljárva követte el;
- b) a bűncselekményt a gazdálkodó szervezet tevékenységi körében a szervezet olyan tagja, illetőleg alkalmazottja követte el, akinek a tevékenysége a szervezet rendeltetészerű működéséhez tartozik és a bűncselekmény elkövetését a gazdálkodó szervezet ellenőrzésre vagy felügyeletre

William S. Laufer: Culpability and the Sentencing of Corporations, Nebraska law Review, 1992., 16.

⁴⁴ Lásd: The System of administrative and penal sanctions in the Member States of the European Communities. Office for Official publications of the European Communities, Luxembourg, 1994., 63. o., 237. o., 295. o.

feljogosított szervének vagy dolgozójának szándékos mulasztása tette lehetővé;

- c) a bűncselekményből eredő és a gazdálkodó szervezetre átruházott vagyon eredetéről a gazdálkodó szervezet ügyvezetésre vagy képviselőre feljogosított tagjának vagy tisztviselőjének tudomása volt.”⁴⁵

A Tervezet szankciórendszeréről rendelkező szakasz:

„106/B. § (1) A törvényességi intézkedés olyan, a gazdálkodó szervezettel szemben a büntetőeljárás keretében alkalmazható, e törvényben meghatározott joghátrány, amelynek rendeltetése a gazdálkodó szervezet törvényes működésének biztosítása vagy törvénytelen működésének megakadályozása.”⁴⁶ (ezt a törvényes intézkedések sora követi.)

„136/R. § Szándékos bűncselekmény elkövetése esetén – az elkövető felelősségre vonása mellett – törvényességi intézkedés alkalmazható a gazdálkodó szervezettel szemben akkor is, ha

- a) az elkövető a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyont gazdálkodó szervezetre ruházta át, és az átruházás körülményei alkalmasak arra, hogy a gazdálkodó szervezet ügyvezetésre vagy képviselőre feljogosított tagja vagy tisztségviselője a vagyon eredetét felismerhesse, vagy e személy a vagyon eredetét azért nem ismerte fel, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körütekintést elmulasztotta;
- b) a gazdálkodó szervezet ügyvezetésre vagy képviselőre feljogosított tagja vagy tisztségviselője, illetve felügyelő bizottságának tagja vagy megbízottja a gazdálkodó szervezet vagyonából az ügyvezetésre vagy képviselőre feljogosított tag, tisztségviselő vagy testület beleegyezésével, illetőleg utólagos jóváhagyásával a bűnös szervezkedés tevékenységéhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételeket biztosította, illetőleg a bűnös szervezkedés tevékenységéhez anyagi eszközöket szolgáltatott.”

⁴⁵ Igazságügyi Minisztérium. A Büntető Törvénykönyv Módosításának Tervezete, Bp. 2000 (a továbbiakban: Tervezet)

⁴⁶ Tervezet

Summary

This paper examines how the law should respond when deaths, injuries or other wrongs or harms are caused through corporate operations. It first considers a growing school of thought, emanating from the law and economics literature in the United Kingdom and France, that civil liability might be more appropriate than criminal liability in most cases. Rejecting this view, it argues that the goals of the criminal law are best achieved by the prosecution and punishment of the company itself rather than the individuals within the company. The issue then becomes one of determining the method by which this can be achieved. Various possibilities are considered: the identification doctrine; the aggregation doctrine; reactive corporate fault; vicarious liability; management failure model; corporate mens rea; and the creation of specific corporate offences. The paper argues that the corporate mens rea doctrine, coupled with the use of Corporate Compliance Programmes, is the best mechanism for the imposition of corporate criminal liability.

The author emphasises that her writing aims to call the attention to the settlement of such a question which needs to resolve, due to its past, future and importance, particularly in the view of the ongoing civil law re-codification process.

The résumé compares the system concerning the legal persons set up according to the 1959 Civil Code and the relevant regulation of the Civil Code in force. It also draws the attention to the fact that the regulations of 1959 remained intact only for a short period of time. As early as in the 60's the changes in the economic structure required - among many others - the revision of the relevant regulation.

We can evaluate the Act VI. of 1988 on the Economic Associations as the „dawn of the change of regime” which established the still intensively ongoing process of private enterprise due to which the gradually increasing amount of the Hungarian domestic product can be owed to these private enterprises.

Besides the introduction of the history of the development of the Hungarian regulation concerning the legal persons, the reader can take a brief glance to the determining international legal theories.

This useful analysis after a short conclusion ends with some more topics for further thinking or reconsideration.